

Om vikten av källanvändning och akribi i skildringar av historisk militärmusik

Ann-Marie Nilsson

Sång och musik vid kyrka och hov har länge setts som viktiga för landets musikliv och värda att utforska. På sistone tycks också militärmusik ha börjat få acceptans som företeelse och som forskningsobjekt, även i vårt land. I all forskning, oavsett teoretisk inriktning, bör pålitliga fakta ligga till grund för de resonemang som förs. I flera publikationer, såväl litterära texter som akademiska, förekommer dock uppgifter om militärmusikaliska förhållanden som i ljuset av källmaterial och tidigare forskning framstår som missvisande. Med detta inlägg vill jag ge dels behövlig bakgrundsinformation, dels kritiska synpunkter på hur (eller om) erforderligt källmaterial, facklitteratur och terminologi har använts i några olikartade publikationer där historisk militärmusik och dess organisation behandlats.

Vill man forska om hovens eller kyrkans musik sätter man sig noga in i dess historiska förutsättningar, dess syfte, terminologi, traditioner, ritualer och villkor. Inte mindre bör det gälla militärmusiken. Ämnet tarvar viss tvärvetenskaplig kompetens, arkivkännedom och akribi i läsning av källor och litteratur. Fallgropar kan förekomma om arbetet inte tar tillräcklig hänsyn till militärhistoriska och -organisatoriska frågor och därmed förknippad terminologi.

Forskning om militärmusik har bedrivits länge. Någon samlad historik över svensk militärmusik i hela dess vidd föreligger inte. Information finns i litteratur om enskilda regementens historia, i tidskrifter och i kommentartexter till fonogram – dessutom givetvis källmaterial, varav endast litet är digitaliserat, ett par licentiatavhandlingar och en masteruppsats. Kanske är det en konst att finna information, men det är dock långt ifrån omöjligt om man lär sig att söka i rätt material. En förväntan att militärmusikforskning borde kunna utföras enbart med hjälp av material tillgängligt på nätet vore både begränsande och orealistisk. Diskussion med specialister under arbetets gång bör också kunna bidra till att musikkforskarens resultat inte betraktas som ofullgångna av företrädare för andra historiska discipliner, exempelvis militärhistoria.

Publikationer att tillgå föreligger, skrivna av personer med kännedom om musik, arkiv, historia och militär organisation i historiskt perspektiv, samt den forsknings- och musikerfarenhet som ger förståelse av ämnet. Mycket av facklitteraturen internationellt fokuserar på infanteriets musik och spel mer än på andra truppslag, så även licentiatavhandlingarna av Mac Wassberg (1942) och Sigfrid Strand (1974). Standardverket *Musiken i Sverige* har enstaka inslag, såsom Åke Edenstrands kapitel i del III (1992). Edenstrands livslånga forskning, med användning av både musikalier och olika

slags arkivalier, omfattar i stort sett all militär musikalisk verksamhet i Sverige fram till 1971, inte minst musikpersonalens anställningsformer. En förteckning över hans publikationer har givits i Marschnytt (Nilsson, 2024). Här bör också nämnas Lennart Larssons (2006) arbete om musik vid Göteborgs garnison.

Historisk bakgrund

Arbeten som främst bygger på andras publikationer, snarare än på egen källforskning, löper risk att både lansera och reproducera missuppfattningar om militär musikpersonal och deras uppgifter. Exempel på detta rör begrepp som hautboister och spel i nummer, signalgivningen och dess roll i organisationen. För att ge läsaren en bakgrund till min kritik av hur sådana missuppfattningar sprids måste jag först klargöra några drag i utvecklingen av svensk militärmusik under indelningsverket. Liknande partier kommer sedan att varvas med mina analyser av nutida texter i ämnet.

Spelet – signalgivning under indelningsverket (ca 1680–1901)

Skildringar av militärmusikens historia inleds ofta med tidiga belägg för *signalgivningen*, en funktion som var nödvändig för strid och exercis och nödvändig för Kronan att bekosta. Sedan medeltiden hade signalgivare, så kallat ”spel”, i hela Europa som uppgift att förmedla befälets order under strid och exercis: ”it is to the voice of the Drum the Souldier should wholly attend, [...] the Drumme being the very tongue and voyce of the Commander” skrev Francis Markham 1622.¹

Den nominella organisationen för armén upptog ett bestämt antal signalgivare för varje regemente. I äldre tid betecknade ordet spel såväl instrument som utövare. Antalet tjänster och deras benämning berodde på truppslag, på regementets styrka (antal kompanier) och på om det var värvat eller indelt. I spelet ingick två trumslagare per infanteri- och dragonkompani, liksom en trumslagare per artillerikompani. Dit hörde också – beroende på tidsperiod – fotfolkets pipare, klarinettblåsare eller hornblåsare. Signalgivare vid kavalleriet var som regel en pukslagare och åtta trumpetare (en per kompani). De kunde bilda en trumpetarkår för att framföra så kallade fältstycken. Signalgivarna kallades inte ”musiker” utan benämndes efter sina instrument.

De instrument som Kronan bestod under frihetstiden och framåt var i första hand signalinstrument: trummor och pipor eller jägarhorn (signalhorn) för infanteriet och signaltrumpeter för specialtruppslagen. Krigsmaktens huvudsyfte med att hålla musikpersonal var att *upprätthålla signaltjänsten*. Kavalleri- och artillerimusiker titulerades trumpetare även senare, oavsett vilka musikinstrument de spelade. Trumslagarbefattningarna, som hade blivit mindre väsentliga för själva krigföringen, upphörde i och med indelningsverkets slut vid sekelskiftet 1900. Därefter skulle samtliga militärmusiker ha lärt sig signalerna.

Det som Försvarsmusiken firar 2026 är inte Sveriges första militärmusik, som jag behandlar här nedan, utan de tidigaste beläggen för avlöning till kronans musikpersonal,

¹ Francis Markham, *Five decades of epistles of vvarre* (London 1622), citerad i Hofer 1988, s. 63.

signalister av ett slag som säkerligen gjort ”rusk ok mykit bangh” under lång tid före Gustaf Vasa (*Erikskrönikan*, s. 75).

Den egentliga militärmusiken grundlades under karolinsk tid

Först när det yngre indelningsverket, en organisation säregen för Sverige, inrättades under Karl XI skapades början till en egentlig svensk militärmusikorganisation: från omkring 1680 fick infanteri- och dragonregementena en liten grupp blåsare, statligt finansierade och placerade på regementsstaben.² Staben var den instans som biträdde översten, chefen över ett regemente, vilket i regel innehöll åtta kompanier med ca 150 man i varje. Blåsarna kunde – liksom försvarets musikkårer idag – framföra flerstämmig musik för högste chefens underhållning och representation, liksom vid ceremonier och festligheter. Vid det kungliga Livgardet anställdes åtta blåsare redan vid årsskiftet 1677/1678. Här finns ursprunget till Svea livgardes musikkår och till svensk militärmusik i egentlig bemärkelse – det skulle lämpligen kunna firas år 2028! Trots dåtida sparsamhet och överflödsförordningar ansågs tydligen dessa kvartetter – med förebilder vid Louis XIV:s franska hov – outhärliga.

I besättningen ingick minst fyra blåsare: tre skalmejor och en dulcian. När dessa runt sekelskiftet 1700 ersattes av oboens föregångare, hautbois, och basinstrumentet fagott, började kvartetternas musikanter benämnas ”hautboister”. I rullorna står de som skalmejblåsare eller hautboist – med varierande stavning – på regementsstaben, i överstens närmaste krets. En masteruppsats av Joakim Ekedahl (2020) behandlar dem på basis av omfattande undersökningar i samtida källor. Sådant tarvar såväl kunskap om äldre militär organisation som färdighet i att läsa äldre handskrift.

Representation av kungamakten

Den karolinska tidens hautboister hörde hemma i en patriarkalisk, feodalt betonad organisation, som kan sägas utgöra en utlöpare av centralmakten, kungamakten. Där utgjorde de en hövisk representation efter fransk och tysk modell. I avlöningslistor och specifikationer kan överstar tala om sitt av ”Kongl. May:t migh i Nåder Anförtrodde Regimente”.³ Man anar en feodal ordning, där en regementschef, i egenskap av kungens representant, liksom monarken vid hovet vid sin stab borde hålla en ståndsmässig representation (av lat. *repraesentare* ung.= [åter] närvarogöra). Jag tänker mig en rådande föreställning om regementet som ett slags regementschefens företag eller storhushåll med stabens civilpersonal (stabsbetjänte) och med hautboister som musikbetjänter, i likhet med samtida adliga gods, där betjänter också kunde vara musikanter (Nilsson, 2017, s. 521–524).

Många tycks tro att dessa fyra (ibland sex) blåsare tillkom för att komplettera kompaniernas trumslagare och pipare, som fanns sedan tidigare. Men skalmejokvartetterna var där för helt andra arbetsuppgifter än signalgivarna, alls inte för att spela tillsammans

² Framställningen bygger i mångt och mycket på Edenstrand 1985. För relationen mellan spel och harmonimusik, se Nilsson 2020a, Nilsson 2020b.

³ ”Anförtrodde regemente” är en återkommande formulering under karolinsk tid. Ex. Krigskollegium, Militiekontoret, Avlöningshandlingar, SE/KrA/0009/A/G IV b/44 (1690) s. 283.

med dem eller ge signaler i strid. De hade också annan placering inom regementet, annan status och lön – och de utgjorde en egen ensemble. I samband med dem förekommer ordet ”musique”, vilket brukade stå för ensemblermusik i stämmor (Nilsson 2020a, 2020b).

Harmonimusik under frihetstid och gustaviansk tid

Frihetstiden medförde besparingar, och Karl XI:s ansats blev kortvarig. Omkring 1720, efter det stora nordiska kriget, avvecklades spelets pipare och alla hautboistgrupper i det svenska väldet utom tre. De kvarvarande var placerade i livgarden och livregementen, enheter som stod nära kungamakten. Vid övriga infanteriregementen kvarstod trumslagarna, som ansågs mer nödvändiga för den löpande verksamheten.

Det dröjde dock inte länge efter krigsslutet förrän chefer vid enskilda regementen, på vissa håll redan under 1740-talet, började anskaffa musik på egen och officerskårens bekostnad. Förebilderna fanns vid europeiska furstehov. Att harmonimusiker vid hertig Fredrik Adolfs hov även tjänstgjorde vid Västmanlands regemente, där han var befälhavare, antyder sambandet mellan staberna och hoven (Nilsson och Edenstrand, 2012).⁴ Detta är en viktig aspekt för att förstå adliga överstars strävanden att hålla en bra regementsmusikkår.

Från och med 1720-talet ingick ofta valthorn jämte oboer och fagott, och då började den tyska termen *Harmonie-Musik* tillämpas. I svenska språket blev ”harmonimusik” en allmän beteckning på blåsarensembler och titeln eller gradbeteckningen ”hautboist” levde kvar. Vi möter den exempelvis i Bellmans diktning (Nilsson, 2017, s. 50–52). Senare kunde klarinetter, flöjt, trumpet och slagverk, s.k. turkisk musik, ingå. Från omkring 1780 fanns sådan harmonimusik vid flera infanteriregementen och Kronan började ge tillåtelse att använda intäkter från vakantsatta rotar till att avlöna musiken. Det senare blev allt vanligare under 1800-talet.

Alltsedan dess [omkring 1780] kan man observera en ständigt växande klyfta mellan *den nominella organisationen*, sådan den framgick av personalstater, officiella rullor o s v, och *den reella*. Från 1800-talet minskas skillnaden, men [den] kvarstår i väsentliga delar ända till ca 1905. (Edenstrand 1985, s. 4)

Nyare publikationer under luppen

Mot den skisserade bakgrunden kan ett par konkreta exempel visa hur vissa brister i läsning och ett alltför begränsat användande av litteratur och källmaterial kan bidra till att missvisande uppgifter når en bredare läsekrets. I det följande behandlar jag sådana problem i tre olikartade publikationer.

Rekonstruktion blev nykonstruktion

Slagverkaren Rolf Landberg, som har bedrivit ett förtjänstfullt arbete med att rekonstruera äldre truminstrument, gav på eget förlag år 2023 ut sina förslag till realiseringar av ett större antal av karolinertidens marscher: *Blidströms marscher. Rekonstruktion av militärmusik*

⁴ Erik Kjellbergs doktorsavhandling om hovtrumpetare (1979) är relevant också för den militära sfären.

från 1700-talets Sverige. Det rör sig om Gustaf Blidström, som hösten 1697 ingick i skalmejblåsarkvartetten vid staben på Skaraborgs läns infanteriregemente. Hans notbok i Skara stifts- och landsbibliotek, tillkommen 1715 under rysk fångenskap i Tobolsk, har länge varit känd för forskare (Landtmanson red., 1912). En del notmaterial till det franska hovets hautboistmusik från sent 1600-tal är bevarat, men svenskt sådant är minst sagt sparsamt: Blidströms notbok innehåller andrastämmor och dessutom bara enstaka melodier till marscher och dansmusik. Till ett par av bokens marscher försedda med två stämmor finns sedan tidigare Edenstrands rekonstruktionsförslag, inspelade med tre oboer och fagott, som ligger nära den dåtida ensembleklängen (*Älvsborgarens regementsmusik under fyra sekel*).

Landbergs projekt beskrivs som konstnärligt utvecklingsarbete, finansierat av Karlstads universitet. Det är tydligt att han måste ha använt tidigare forskning för rekonstruktionsförsöken och den korta textkommentaren, men referenser därtill saknas i utgåvan. I denna hävdas att flöjt, oboe, fagott och trumma skulle ha varit en fast stämbesättning, vilket strider mot uppgifter i källmaterial och facklitteratur. En sådan gruppering existerade inte alls i den karolinska armén (se ex. Ekedahl, 2020). Pipan, den lilla tvårflöjten, hörde liksom trumman till spelet, signalgivningen, ensemblerna var kvartetter, i vissa fall sextetter.

Att utifrån enbart understämman söka rekonstruera de stycken Blidström spelade med sina tre kollegor är förstås en kinkig uppgift. Landberg har tillämpat en stämföring på ters- eller sextavstånd som är vanlig inom genrens franska material. Inga av hans rekonstruktionsförslag av musik från generalbasepoken, en tid då bas- och melodistämmorna var fundamentala, är fyrstämmiga. Nio stycken har tre melodistämmor (utan instrumentbeteckningar) förutom trumstämman, elva bara två, inklusive de marscher där redan Blidström har två stämmor. Basstämman saknas alltså i de tvåstämmiga. Allt detta innebär att rekonstruktionerna i flera avseenden avviker från den ensemblepraxis som kan beläggas i samtida källor. Förslagen kan nog klinga väl, men den föreslagna ensemblen är ingalunda representativ för militärmusik från 1700-talets Sverige.

Jag antar att Rolf Landberg främst ville skapa tidsenliga *trumstämmor* och då valde att utgå ifrån Blidströms material. Kanske beror trestämmigheten på att han har sett att bara tre svenska hautboister fanns i Tobolsk – men varför då flöjt? Trumstämmor i samspel med hautboiststämmor har möjligen förekommit i fransk hautboistmusik, där melodierna kan tänkas ha varit melodiska varianter av trumrytmer. På svenskt område är sådant inte belagt och hautboisterna spelade inte i sådana fältslag som på visas på omslaget.

Termer och titlar. Ett problemfyllt exempel: "hautboister"

Under 1700-talet utgjorde begreppet "hautboist" samtidigt beteckning för en militärt anställd musikanter och hans *militära titel* – några av hautboisterna var ju fagottister. Liksom andra militära titlar, såsom fanjunkare och marskalk, har det fått ändrad tillämpning över tiden, annan innebörd. Benämningen kom att överföras från dessa stabens musikanter till att under 1800-talet användas som *rangbeteckning* för militärmusiker med grad motsvarande en *underofficers* (musikfanjunkare och fältmusikanter) – oberoende av om han spelade träblås, bleckblås eller slagverk. Dessa musiker var också, liksom sina företrädare hautboisterna, placerade på staben, inte på kompanierna, vilket framgår tydligt

av rullorna. Ett spel i nummer (menigt musikmanskap i musikkåren) kunde också tilldelas hautboists namn, heder och värdighet. De spelade i regel inte oboe – men en marskalk är inte heller längre hästkötare eller stallchef.

Missuppfattningen att alla militärmusiker skulle ha kallats hautboister har gamla anor och har blivit svårutrotad. Redan Tobias Norlinds *Allmänt musiklexikon* (1916) uppger att hautboist ”under 1700-talet och förra hälften av 1800-talet [vore] beteckning för militärmusiker i allmänhet” (Norlind, 1916, s. 368). I *SAOB* finner man ”hautboist” under uppslagsordet ”oboist”. Det förklaras där som ”militärmusiker med viss grad”, vilket är riktigt. Tillägget ”militärmusiker i allmänhet” stämmer dock inte. ”Oboist” anger vilket instrument en musiker trakterar, medan ”hautboist” mycket snart blev en militär titel eller rangbeteckning. I *Sohlmans musiklexikons* andra upplaga (vol. 4, s. 531) upplyser Sigfrid Strand om att hautboister var jämställda med underofficerare. Erik Kjellberg skiljer visserligen på tidsepokerna – ”hautboist, vid slutet av 1600-t. [...] hovens och regementens skalmej- eller oboeblåsare” – men likaväl upprepas ”in i modern tid allmän beteckning för militärmusiker” (vol. 3, s. 365). I *Musiken i Sverige I* (s. 387) förklaras ”hautboist” som ”en allmän benämning på militärmusiker som bestod långt in på 1800-talet”.

Gissningar uppfattade som historiska fakta

Det var inte Peter Bryngelssons primära syfte med boken *Musik på blodigt allvar* (2017) att skriva militärmusikhistoria, utan att visa hur musik kan användas i krig och krissituationer. För att kunna göra detta behövde författaren, som presenterar sig som ”yrkesmusiker och amatörhistoriker” (s. 15), förstås söka fram konkreta exempel. Man kanske inte bör förvänta sig att i denna bok finna väl underbyggda uppgifter och slutsatser baserade på tillräckligt källmaterial, eller rättvisande referenser till välvald litteratur, i samma mån som i ett musikvetenskapligt arbete. Emellertid bygger dess inlevelsefulla, men i flera avseenden missvisande, framställningar av militärmusik under 1700- och 1800-talen främst på vad Bryngelsson benämner ”allt detta gissande” (s. 42), snarare än på omfattande studier i ämnet. Boken är tryffrad med funderingar, antaganden och besked om vad Bryngelsson vill ”välja att tro” eller anta (s. 20, 30). Att boken i dagstidningar ändå har sagts innehålla historiska fakta och exempel (Björn Wiman i *DN* 2017-08-13 och Sofia Lilly Jönsson i *SvD* 2017-06-02) förstärker intrycket att kunskapsnivån när det gäller militärmusik är generellt låg. Det vore förstås lämpligt att fakta, i liknande fall, granskas före publicering.

Ett grundläggande misstag är att författaren inte skiljer på signalspel (trumslagare) och ensemblermusiker (hautboister, vilkas instrument han kallar ”hautboéer”). Framför allt skiljs inte på deras olika arbetsuppgifter: de uppfattas som en stor orkester som ska spela på slagfältet i bataljsituationer. Han skiljer inte heller på kompani, regemente och armé. Det uppges att det skulle ha funnits 24 ”musiker” per regemente (s. 33) och att de var 24 per kompani (s. 39; 24 måste här avse spelet). Vidare hävdas att det bara fanns fyra ”oboister” i hela Karl XII:s armé (s. 42), detta fastän de var fyra vid vart och ett av arméns då närmare trettio infanteriförband. Den litteratur han oftast omnämner är Alf Åbergs och Göte Göranssons *Karoliner* (1976, senare även en rad nyutgåvor), men han refererar också till okända titlar på böcker som svårigen skulle kunna spåras, såsom

”Militärmusikens historia i Sverige” (s. 45), ”en bok om Livdrabanterna” och ”Militärmusik i Sverige” (s. 33). Läsaren möter felaktiga påståenden som att Blidström i sin notbok skulle ha noterat att vissa stycken spelades vid olika fältslag (s. 17, 18, 42). Schuberts *Flickan och döden* (*Der Tod und das Mädchen*) kallas ”Mozartstycke” (s. 17) och rörbladsinstrumentet *zurna* betecknas ”trätrumpet” (s. 22). Musikkårer, trumkårer och hautboister skulle under slaget vid Narva ”i anfallslinjen” ha kunnat spela påhittade marscher som ”småländska regementets paradmarsch” (s. 50–54), annan musik som aldrig fanns är visan ”Liten Kerstin Stalledräng” (s. 25). Det hävdas också felaktigt att de bakåtriktade *over the shoulder*-instrumenten i amerikanska inbördeskrigets musikkårer skulle ha använts ”medan folk sköt på varandra” (s. 60) och att införandet av skalmejblåsare ”gav spelet möjlighet att göra musiken mer harmonisk genom andrastämmor” (s. 45) – författaren tycks tro att de spelade andrastämmor till piparnas signaler? Den villrådighet som Bryngelsson öppet erkänner bidrar även till läsarens förvirring. Man bör alltså inte ta allt i denna bok på blodigt allvar.

En trevande akademisk essai

På ett arbete utgivet i en akademisk skriftserie kan andra krav ställas. I en antologi om musikspridning utanför centralorterna, *Musikens vägar*, har Karin Hallgren, professor emerita i musikvetenskap vid Linnéuniversitetet, tagit sig an musikkåren vid Kronobergs regemente (I 11) under perioden 1860–1905, som ett exempel på institutioners betydelse för kulturlivet. Samma musikkår har tidigare utförligt behandlats av Sandahl (1996), som bygger på Strand (1974) och lokala källor. I kapitlet med den vittsyftande överrubriken ”Militärmusikerna i civilsamhället” redovisas Hallgrens studie (2025) av hur en av landets många indelta infanterimusikkårer, dess ensembler och musiker har verkat inom det civila musiklivet under 45 år. Det är en ambitiös och seriöst menad ansats, med användning av relativt omfattande litteratur. Däremot finns det svagheter särskilt i avsnittet om organisationen, liksom vissa referensfel.

Kapitlets huvudsyfte är att diskutera ”militärmusikernas roll i det civila musiklivet” (s. 25). I kapitlets senare del presenteras också konsertframträdanden av musikkåren och avdelningar därur, hemmavid och i andra städer. Via databasen ”Svenska dagstidningar” (<https://tidningar.kb.se>) har flera konserter av I 11:s musikkår (och avdelningar därur) kunnat beläggas i lokalpressens annonser och notiser. Olika slag av sammanhang där de framträdde konsertant ”i det civila” behandlas, däremot inte musikernas medverkan i ett lokalt civilt musikliv, fränsett att musikdirektörernas lärargärningar omnämns.⁵

Kronobergarnas konsertrepertoar berörs översiktligt, exemplifierat med tre av konsertprogrammen ur *Smålandsposten*. Iakttagelsen att operarepertoar dominerar stämmer med uppgifter i tidigare litteratur. Hallgren delar in repertoaren i tre kategorier: nummer ur operor, folkvisearrangemang och kortare stycken av europeiska tonsättare. En sådan kategorisering skiljer sig från den som dåtida musiker gjorde i sina kataloger i praktiskt syfte (Nilsson 2017, s. 255). Dansmusik nämns inte som en kategori men anses kanske ingå i ”kortare stycken av europeiska tonsättare”?

⁵ Till tidigare framställningar om militärmusikkårer i ”det civila”, som Hallgren inte har tillgått, hör Bo Sandbergs uppsats (1977) om Västmanlands regementes musikkårs civila verksamhet 1830–1860.

Enstaka stycken kommenteras. Det uppges (s. 49) att "Kronobergs regementes paradmarsch", spelad 1891, skulle ha varit "direkt skriven för" I 11:s musikkår. Musiken är dock känd som *Admiral Stosch*, komponerad av Carl Latann till invigningen år 1874 av en konsertlokal i nordtyska Wilhelmshaven och använd som I 11:s marsch redan omkring 1880. Hallgren refererar själv till litteratur där detta faktiskt uppges (Stolt, 2010, s. 289–290; Sandberg, 2007, s. 45). "Dansa habana" (s. 51) torde inte avse Carmens habanera, som aldrig brukade kallas "Danza" eller liknande, utan snarare *Lola, Danza Habanera* av Denis Granado, ganska vanlig i dåtida arrangemang. Kanske hade läsaren velat veta något om kårens instrumentbesättning, vilket säkerligen hade kunnat utläsas av kårens noter och partitur. Saken behandlas något av Sandahl. Att undersöka det notmaterial i Smålands musikarkiv i Växjö, som delvis stammar från I 11:s notbibliotek, uppges inte ha varit möjligt.

Tillämpning av den teori om *kunskapscirkulation*, som uppges vara ett övergripande perspektiv för antologin, borde implicera att även musiken, hur den sprids, används och eventuellt förändras, behandlas. Hallgren har fokuserat på kårens utåtriktade, konsertanta verksamhet men berör knappast alls musikernas samverkan med det civila musiklivet inom Växjö musiksällskap eller deras pedagogiska verksamhet inom småländska bruksmusikkårer. I fotnot 55 på sidan 42, omnämns sambandet mellan militärmusiker och bruksmusikkårer som välkänt men "ej särskilt utforskat". Wilhelm Åströms, Jean Linderholms och andra musikers verksamhet vid bruken berörs dock av Sandahl (1996, s. 281–286), Greger Andersson (1982, s. 120–124) och Ulla Hallström (1997). Något om den dynamik som kan antas uppstå, eller hur mottagarna eller själva musiken skulle ha påverkats, kanske man inte ska vänta sig av en "inledande studie", som denna uppges vara (s. 29).

Tidigare forskning visar att enskilda musiker sökte aktuell repertoar på mångahanda sätt och att operarepertoar kom i omlopp snabbt, ibland till och med innan ett verk uppfördes (Nilsson, 2017, s. 260–261). Slutsatsen att det skulle vara musikdirektör Erik Högbergs förtjänst, och att det skulle bero på koppling till hans arbete i Hovkapellet, att "stycken ur" *På Sicilien* och *Pajazzo* kunde höras (under musikkårens gästspel i Trädgårdsföreningen i Göteborg vid sekelskiftet) "så kort tid" som sju till tio år (!) efter premiärerna i Stockholm (s. 52) får anses långsökt, särskilt som dessa operor hade gått på Stora teatern långt tidigare (*GP* 1893-04-01; 1898-11-14; *Geishan* i december 1898). Men det *Smålandspostens Veckoblad* (jfr. fotnot 89) och *GHT* (1900-06-19) skrev om var ett speciellt potpurri, av tonsättaren själv, ur *Cavalleria rusticana* – inte vilka stycken som helst. Hallgren menar att kårens engagemang var beroende av musikdirektörens kontakter. En undersökning av hans kontaktnät för att belägga detta kunde kanske vara en intressant framtida uppgift.

Problem att skildra militärmusikens organisation

Kapitlet inleds med ett försök att skildra hur svensk militärmusik var organiserad under 1800-talet. Framställningen om den militära organisationen ger de stora dragen av historiken men brister i flera avseenden, vilket visar sig i terminologiska inkonsekvenser, sakfel och självmotsägelser. Den kan därför inte rekommenderas som introduktion för den som söker kunskap om militärmusikens organisation. Som exempel på förändringar

av militärväsendet under Karl XIV Johan nämns (s. 30) arméns indelning i regementen länsvis, något som dock hade funnits sedan Gustaf II Adolfs tid. Behandlingen av regementets mötesverksamhet och musikernas anställningsförhållanden lider av att en del uppgifter därom i litteraturen har missuppfattats eller felciterats. Under indelningsverket genomfördes inventeringar av personal och utrustning för att dokumentera ett regementes styrka – generalmönstringar – i regel en dag under det stora regementsmötet. Dessa mönstringar var långt ifrån några ”generalmöten”, och varken regementsmöten (som knappast bör betecknas ”mindre möten”) eller infanteriets underbefälsskola var ”beväringar” (s. 38). Soldater tjänstgjorde inte under beväringarna (s. 30), och till sådana kommanderades ofta mindre avdelningar ur musikkåren. Extra märkligt är ett icke belagt påstående att nummerspelen skulle ”vid behov kunna tjänstgöra som soldater”. Hallgren hänvisar (s. 32, fotnot 28) till en text av Åke Edenstrand, men varken där eller annorstädes kan jag finna att han skulle ha skrivit något sådant.

En av flera hänvisningar till fel publikation finns i fotnot 107: i *Smålandsposten* 1898-05-18 finner jag ingenting om I 11-musikernas Ronneby-engagemang; referens till Nilsson, 2017, s. 562 hade passat bättre. Ytterligare exempel på felaktiga referenser är fotnoterna 27 till Leijonhufvud 1915, som behandlar extra mötesersättningar vid ett annat regemente före 1857 – inte reguljära löner – samt 18, 24 och 25, där det hänvisas till fel verk. Oklart är vad avlöningar ”inom rotesystemet” (s. 31–33 med fotnot 29 och hänvisning till rullorna) skulle ha inneburit i praktiken för musikerna under en tid då rotemedel inflöt till musikkassan. I stället för data ur regementets eget arkiv återopar flera uppgifter i Leijonhufvud (1915) gällande Södermanlands regemente. Det finns knappast anledning att blanda in uppgifter gällande brittisk militärmusik, med annan organisation än den svenska (s. 30).

Hallgren har sökt information i ett urval litteratur men inte gått till andra primärkällor än digitaliserade generalmönsterrullor (GMR) i Nationella arkivdatabasen (NAD).⁶ GMR är viktiga källor, men information finns även i diverse rullor, regementsorder, räkenskaper, förslagsjournaler, Arméns pensionskassa med mera. Hallgren omnämmer Åke Edenstrands enskilda arkiv (som hon kallar ”Åke Edenstrands samling”) i sin källförteckning men har inte alls använt det materialet. Egen forskning rörande primärkällor kan göra det lättare att förstå och bedöma befintlig litteratur, såsom olika texter om enskilda regementsmusikkårer.

Det är en fördel att känna till hur orden och beteckningarna användes under den tid som man behandlar och att ta fasta på tidens språkbruk för att förstå tidsenligt tänkande. In i tidigmodern tid benämndes musikutövare efter sina instrument (Nilsson 1994, s. 39) eller i ensemblespel som ”musikanter”. Kanske känner nutida läsare det naturligt att tala om signalgivare som ”musiker” i stället för ”spel”, men jag finner det mer klagande att använda dåtida terminologi och ”musikpersonal” som en sammanfattande beteckning för båda grupperna.

Innan jag kommenterar ytterligare några punkter i Hallgrens text om militärmusikens organisation behöver jag först ge läsaren några bakgrundsfakta om musikpersonalens löner och befordringsmöjligheter.

6 Generalmönsterrullor (GMR) 1660–1887. SE/KrA/0023.

Bakgrund: om militärmusikers anställningsförhållanden, utbildning och befordringsgång

In på 1800-talet, när officerskårens majoritet var adlig och militärmusikkåren blivit allt större – i Sverige liksom utomlands – ville man liksom tidigare hålla ståndsmissig musik vid regementena. 1833 års löneroglering⁷ innebar en ny organisation av vikt för musikpersonalens vidkommande. Alla indelta infanteriregementens musikkårer fick en enhetlig grundorganisation med bestämda tjänster: en regimentstrumslagare samt 10 fältmusikanter på regementsstaben och 16 spel i nummer, placerade på kompanierna. Också trumslagarna, fördelade på kompanierna, räknades till musikpersonalen. Detta var den nominella organisationen. Fältmusikanterna och nummerspelen skulle utgöra regimentets musikkår, medan trumslagarna huvudsakligen var avsedda för signaltjänsten med trumma och jägarhorn.

Till regimentenas nybildade lönefonder fördes inkomsterna av indragna (vakantsatta) boställen (Edenstrand, 2000, s. 348) och kontant avlöning för musikerna blev normen. De statliga anslagen till signalspel och 10 fältmusikanter kompletterades, liksom tidigare, med enskilda bidrag från regimentets personal och tillföll de musikkassor som hade bildats vid de enskilda regimentena vid olika tillfällen från 1700-talets mitt till 1800-talets början. Till musikkassorna inflöt även medlen från vakantsatta rotar och övriga statliga medel efter lönerogleringen (*Svensk Författnings-Samling* 1833 nr 7, s. 62). Därur kunde lönerna utbetalas, vilket syns i musikkassornas räkenskaper. Reformen syftade till att musikpersonalens lönenivåer skulle vara lika inom riket, men i realiteten kom lönerna fortfarande att variera något.

Under indelningsverket hörde i första hand gardesregimentena till den *värvade* armén, som var ständigt i tjänst. Huvuddelen av övrigt infanteri och kavalleri ingick i den *indelta armén*, vars personal – i fredstid – skulle tjänstgöra enbart under övningarna; andra kommenderingar kunde tillkomma därutöver. Flottans enheter var värvade, med ständigt tjänstgörande musikpersonal.

På 1800-talet tillämpades två olika sätt att förse musikkåren med musiker och regimentet med en representativ musikkår: *utbildning* inom organisationen eller *rekrytering* utifrån:

1) En ung pojke kunde antas till *musikelev* och utbildas i signalspel av en äldre kollega, ofta med kontrakt om en tjänstgöringsperiod – så kallad ”kapitulation” – på ett antal år. Han kunde fortsätta som trumslagare, men visade han sig begåvad kunde han få lära sig något blåsinstrument för att ingå i musikkåren (harmonikåren) som ”*harmonist*” eller ”harmonimusiker” och placeras på en tjänst som *spel i nummer*. Om det uppstod en vakans genom att ett nummerspel eller en musikfanjunkare tog avsked (oftast vid 50–53 års ålder) eller avled kunde den fyllas genom att ett nummerspel befordrades till *musikunderofficer* (musikfanjunkare, fältmusikant). Man kunde också omplaceras, ”transporteras”, till ett annat nummer på ett annat kompani, eller flytta mellan regimenten. Ett exempel på en sådan karriär ger skåningen Olof Larsson (1867–1949), som började som spel i nummer vid Andra livgrenadjärregimentet (I 5), bytte namn till

⁷ Bihang till Svensk Författnings-Samling för år 1833; Circulaire till Krigs-Collegium: angående Lönerogleringen wid indelta Arméen 2 februari 1833. I *Svensk Författnings-Samling* 1833 (Bihang till N:o 18).

Lidner och slutade som musikkapellchef vid Skånska husarerna (K 5) i Helsingborg, där han grundade stadens symfoniorkester. Givetvis fanns samma möjligheter att avancera vid alla regementen, eftersom det gällde att behålla musikkåren.

2) Särskilt i början av 1800-talet anställdes, liksom vid hovet, *färdigutbildade musiker* från andra musikkårer, varav många hade utvandrat från norra och centrala Europa i samband med Napoleonkrigen. Ett par exempel är musikerna Heinzelmann, Eggeling och Niehoff ur den turnerande ensemblen Harzverein samt musikkapellcheferna C.A.P. Braun, oboist, F.C. Preumayr, fagottist, och C.G. Schunke, valthornist i Hovkapellet. För en musikkår gällde det att få attraktiva musiker placerade med individuellt överenskommen lön på någon ledig tjänst i organisationen, som fältmusikant eller spel i nummer. Ville man gärna ha honom så kunde man anställa honom "över stat" eller på en nominellt lägre befattning än vad han borde ha. Ett inhemskt exempel är valthornisten C.J. Appelberg (1807–1869), som efter att ha tjänat som hautboist vid Livregementets grenadjärer antogs som extra hautboist vid Skaraborgs regemente år 1829 och då erhöll fältväbels rang och "Indelt TrumslagareLön", året därpå fanjunkares n. h. o. v.⁸

Vägar till kunskap om militärmusikens organisation

Uppgifter om enskilda musiker, bidragen till kassan, utbildningen inom musikkåren, bostäder och andra förhållanden, som Hallgren uppger vara okända, finns i regementets och musikkassans handlingar i Krigsarkivet. Personuppgifter om musikerna kan sökas i både GMR och andra rullor, i räkenskaper och förslagsjournaler. Folkbokföringsuppgifter finns tillgängliga via Arkiv Digital. Ibland påträffas uppgifter om undervisning i verifikationer och anställningskontrakt. Att musikkårens yngre och någon äldre kollega bodde i en "musikkasern" kunde, som på andra håll, innebära att undervisningen ägde rum där. En del fakta om var musikerna bodde, finns hos Sandahl (1996, s. 260–268, särskilt s. 262) och i majorsexpeditionens förslagsjournaler, och man vet att de yngre bodde i "kasernen" (jfr. Hallgren 2025, s. 34). Att annonser inte innehöll namn på musikerna är inte förvånansvärt, eftersom ensemblerna oftast framträdde som representanter för regementets musikkår.

Kapitlets uppgifter om musikernas anknytning till staden Växjö och om musikkasernen är relevanta för studiens syfte och av lokalhistoriskt intresse. Korta texter ges om musikkapellcheferna Åström, Högberg och Fogelberg (som blev musikkapellchef, med fullmakt 1839, och inte var *musikanförare* till 1881) och deras verksamheter vid I 11 och (som pedagoger i Växjö musikkåre). Kapitlets avsnitt om organisation och musiker är dock långt ifrån klargörande.

Motsägelsefullt om musikerna

Textens uppfattning om ifall musikkårens spel i nummer verkligen var och borde kallas "musiker" vacklar. Ibland kallas alla, inklusive trumslagare, "musiker", ibland enbart musikunderofficerarna. I tabellen över "Anställda musiker" under perioden 1862–1886 (s. 36–37) tas enbart musikkårens fältmusikanter (som inte bör kallas "fältmusiker") upp

⁸ KrA, Arméns pensionskassa, Meritband, s. 7. Även Skaraborgs regemente, Regementsorder 25/7 1828 § 12 (s. 145). KrA Skaraborgs regemente, Majorsexpeditionen, serie B 2 vol. 8 (1827–1828) SE/KrA/0123/A/002:Ö/B 2.

under deras tid just som fältnusikant, inte under hela anställningstiden (som nummerspel) dessförinnan. Data om detta hade kunnat sökas på kompanierna i GMR. Tabellen visar således inga "rörelser mellan anställningstyper", däremot förmedlas ett intryck av att musikkåren bara skulle ha rymt knappa dussinet musiker. Detta trots att texten uppger att I 11:s musikkår borde ha 26 stämmor och att gruppnotot (s. 45) av musikkåren 1903 – med regementstrumslagaren, inte Erik Högberg som bildtexten hävdar! – visar det verkliga förhållandet. Tenorbasunisten Carl Wilhelm Bladh, musikfanjunkare vid I 11 1888–1907, ledde oktetter och sextetter, varför texten lanserar honom som "i praktiken [...] musikkårens andredirigent" (s. 56). Detta är dock en titel som då inte förekom. Man kan starkt ifrågasätta om dessa mer kammarmusikaliskt anlagda ensembler spelade med dirigent.

Hur Hallgren har beräknat den uppgivna anställningstiden 12–18 år (s. 38) anges inte, men tydligen har inte musikernas tjänstgöringsår som nummerspel alls beaktats. N.J. Svensson, S. Melander, A. Lindgren, C.J. Jonzon, Jean Linderholm och flera andra i tabellen fanns med redan runt 1840. Deras dryga 30 års tjänstgöringstid i samma musikkår var något helt normalt.⁹

Kategorin spel i nummer tycks vara svårförstådd för flera skribenter. Åke Holmquist har byggt mycket i sin framställning om militärmusikens organisation före regionmusikreformen på Strands uppgifter (1974, s. 21). Han vänder dock på fakta och påstår att fältnusikanterna var placerade på kompanierna och trumslagare och spel i nummer på staben (Holmquist, 1974, s. 25).

Den skarpa uppdelning som Hallgrens text frammanar mellan fältnusikanter och spel i nummer, jämförbar med särskiljandet mellan signalgivning och harmonimusik, saknar grund, liksom ifrågasättandet av att "musiker fick gå mellan de olika tjänstetyperna" (s. 33) vid alla regementen – det vill säga om befördringsmöjligheter verkligen förekom. Givetvis måste vakanser fyllas på!

Det tycks som om olika slag av *tjänstetyper* blandas samman med särskiljandet av indelta och värvade förband. I fotnot 20, refereras till en tabell hos Edenstrand (1992, s. 159), i vilken det dock skiljs på olika *truppslag*.¹⁰ Inte heller står där att det vore "rimligt att tala om två olika typer av militärmusiker och musikkårer" vid värvade respektive indelta enheter. Med olika typer av musikkårer brukar man avse instrumentbesättningar: blåskårer kontra mässingskårer.

Ovanligt nog vill Hallgren låta begreppet "signalmusik" beteckna spelet, inte själva signalerna.¹¹ "Musikerna" – pipare och trumslagare och "efterhand också ytterligare musiker" (alltså hautboister) sägs tidigt ha utgjort *en* egen yrkeskategori. Samtidigt sägs "hautboister" vara ett samlingsbegrepp (s. 30). Därefter (s. 33) talas, som kontrast, om en "tydlig uppdelning" mellan signalgivning och harmonimusik.

Trots att 1833 års lönereglering och dess *nominella* betydelse för musikkårens storlek framhålls, framställs det som om endast fältnusikanter, regementstrumslagare och

9 Enskilt arkiv Åke Edenstrand SE/KrA/0035:1242/C 2/2; GMR.

10 På s. 157 skriver Edenstrand om olika musikeryrken, men det är något annat.

11 Såväl Preuss 1980 som Stolt 2010, s. 78–85, använder "signalmusik" uteslutande för att beteckna den klingande musiken, inte musikpersonalen.

musikdirektör – dvs. inte också nummerspelen – skulle ha haft kontant lön (s. 35, 38, 60). I musikkassans räkenskaper kan man dock se att alla i musikkåren fick kontant lön, utbetalad per kvartal, och varifrån intäkterna kom. Viss eftersläpning rådde vid några förband. Vid I 11 fick nummerspelet Liljegren ännu 1864, året innan han avled, en del av sin lön på ”naturarote”.¹² Sannolikt är det många som tror att indelta militärmusiker skulle ha bott på soldattorp under hela 1800-talet eller bara fått lön för själva mötestiden. Uppgiften att ”den korta tjänstgöringstiden [...] medförde kravet på annan inkomst för att försörja sig” (s. 80) kan förstärka en sådan uppfattning. Nu var det ju inte tjänstgöringstiden under mötena utan lönenivån, som orsakade behovet att skaffa extrainkomster – en realitet för många yrkesgrupper i dåtidens samhälle.

Kan man betrakta I 11-kårens utåtriktade verksamhet som karakteristisk för något som förekom i hela landet, så som förutsatts och hävdas i denna specialstudie (s. 25)? Det är ett rimligt antagande om man bara avser kårernas offentliga konserter och gästspel, vilket brukade uppskattas av regementsledningarna. Studien presenterar dock inget jämförelsematerial från andra musikkårer i fråga om repertoarinriktning, instrumentbesättningar och övrig verksamhet. I praktiken kunde antalet musiker avvika gentemot den nominella organisationen, och musikernas bisysslor kunde variera, liksom deras bosättning nära eller långt ifrån övningsplatserna. Konstaterandet att (den nominella) organisationen med tio fältmusikanter och sexton nummerspel var ”lika som i övriga landet” (s. 32, 62) gäller, som påpekats på s. 31, enbart infanterienheter, inte alla truppslag.¹³

Vad det skulle innebära att institutionen (avses här regementet eller musikkåren?) och anställningsvillkoren ”samverkar” med cirkulationen (s. 62) är inte solklart. Att materiella förutsättningar var en förutsättning för musikverksamheten förefaller dock ganska självklart. Hallgren menar att hennes framställning ger stöd åt uppgifter i andra publikationer om militärmusikers ”cirkulation” mellan musikkårer och Hovkapellet (s. 61), men något nytt om detta presenteras inte.

Desinformation bör och kan undvikas

Militärmusikforskning tarvar viss tvärvetenskaplig kompetens som inte kan läsas in på kort tid. Utifrån översiktliga och relevanta beskrivningar, om än korrekta, och utan sådan kunskap om organisationen och dess musik och utan den direkta åskådlighet som ett källmaterial kan erbjuda, finns risk för missuppfattningar som kan leda till sakfel i en text. I mitt inlägg har jag visat på några av fallgroparna och givit exempel på några gamla och nya missuppfattningar och fel som har kunnat spridas, men samtidigt också givit en del grundläggande information, bland annat om källmaterialet. När en skribent eller forskare ger sig in på ett för vederbörande nytt och erkänt svårt forskningsområde, något som är både positivt och självklart inom musikvetenskapen, behöver man göra sig väl förtrogen med sitt ämne och material, både forskningsresultat och primärkällor. Akribi i valet och användningen av källor, korrekthet i referenshantering och terminologi borde vara

12 Musikkassans räkenskaper, SE/KrA/0121/B/011:Ö/G/. Se lönelista i Nilsson 2017, s. 426.

13 Stockholms kavallerimusik behandlas av Edenstrand (2001), och flottans musik i Karlskrona av Melin (1999).

självlara utgångspunkter i all forskning. Rent allmänt kan *peer review* ibland vara en trygghet.

Även om den intresserade allmänheten kanske vet att allt tryckt inte alltid är sant förväntar de sig nog det ändå, inte minst av publicerade akademiska texter. För disciplinens anseende vore det bra om forskare och författare såg till att sätta såväl egna verk under någon annans lupp, genom att granska och kommentera snarare än att titta ihjäl dem, lika noggrant som lärdes ut på 1960-talets seminarier, helst före publicering. En gång för 40 år sedan, då jag som doktorand studerade en notbok från år 1731, planerades det att jag skulle besöka 1700-talsexperten Ingmar Bengtson för att diskutera mina slutsatser. Jag var lite tveksam: "Han är ju så otroligt kunnig". Men min handledare tittade stint på mig och sa: "Man ska ha respekt för kunskapen, men man ska inte vara rädd för den!"

Litteratur och källmaterial

- Andersson, Greger, 1982. *Bildning och nöje: bidrag till studiet av de civila svenska blåsmusikkåren under 1800-talets senare hälft*. Studia musicologica Upsaliensia Nova Series 7. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bryngelsson Peter, 2017. *Musik på blodigt allvar. En studie av musikens roll i krig och konflikter*. Möklinta: Gidlunds.
- Edenstrand, Åke, 1985. Arvet från militärmusiken. I Lars Santeson, red. *Från Myntverk till Musikverk*. Stockholm: Regionmusiken i Stockholm, s. 4–9.
- Edenstrand, Åke, 1992. Civila och militära musiker. I Leif Jonsson och Martin Tegen, red. *Musiken i Sverige III: Den nationella identiteten 1810–1920*. Stockholm: Fischer, s. 155–174.
- Edenstrand, Åke, 2000. Musikregemente av rang. I Sven Hellström, red. *Livgrenadjärregementet i slutet av en epok*. Linköping: Kommittén för Livgrenadjärregementets historia, s. 339–385.
- Edenstrand, Åke, 2001. Musiken vid K 1. I Bengt Wallerfeldt, red. *K 1 1928–2000*, del 1. Stockholm: Kungl. Livgardets dragoners historiekommitté, 2002, s. 228–257.
- Ekedahl, Joakim, 2020. *Instrumentellt i fält? En studie om karolinska skalmejblåsare och hautboister*. Uppsala universitet, Institutionen för musikvetenskap. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1523645/FULLTEXT01.pdf>.
- Erikskrönikan*, 1991. Sven-Bertil Jansson, red. Kristianstad: Tiden.
- Hallgren, Karin, 2025. Militärmusikerna i civilsamhället. Kronobergs regementes musikkår 1860–1905. I Anne Reese Willén, Karin Hallgren och Owe Ronström, red. *Musikens vägar: Cirkulation, rörelse och nätverk i 1800-talets Sverige*. Studia musicologica Upsaliensia 35. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, s. 25–66. URL: <https://books.uu.se/uup/catalog/view/51/232/453>.
- Hallström, Ulla, 1997. *"Nu började ett märkeligt tutande på bruket". Om bruksmusiken i Glasriket*. Stockholm: Carlsson.
- Hofer, Achim, 1988. *Studien zur Geschichte des Militärmarsches, band I*. Mainzer Studien zur Musikwissenschaft 24. Tutzing: Schneider.
- Holmquist, Åke, 1974. *Från signalgivning till regionmusik*. Stockholm: Allmänna förlaget.

Om skildringar av historisk militärmusik

- Jonsson, Leif, Nilsson, Ann-Marie och Andersson, Greger, red., 1994. *Musiken i Sverige I: Från forntid till stormaktstidens slut*. Stockholm: Fischer.
- Landberg, Rolf, 2023. *Blidströms marscher. Rekonstruktion av militärmusik från 1700-talets Sverige*. Heby: Rolf Landberg Musik.
- Landtmanson, Samuel, red. 1912. *Menuetter och polska dantzar: En fången karolins musikminnen*. Stockholm: Samuel Landtmanson.
- Larsson, Lennart, 2006. *Musiken vid Göteborgs garnison - eller när Bach, Händel och Mozart spelade i Göteborg*. Göteborg: Centor.
- Leijonhufvud, Karl K:son, 1915. *Kungl. Södermanlands regementes historia 1771-1915, andra delen 1816-1915*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Melin, Olle, 1999. *Militärmusik i Blekinge 1680-1999*. Karlskrona: Marinmuseum.
- Nilsson, Ann-Marie, 1994. Bakgrund till medeltidens musik. I Leif Jonsson, Ann-Marie Nilsson och Greger Andersson red. *Musiken i Sverige I: Från forntid till stormaktstidens slut*. Stockholm: Fischer, s. 39-52.
- Nilsson, Ann-Marie, 2017. *Musik till vatten och punsch. Kring svenska blåsoktetter vid brunnar, bad och beväringmöten*. Möklinta: Gidlunds.
- Nilsson, Ann-Marie, 2020a. Spel och "musique" i det karolinska infanteriet. *Militärhistorisk tidskrift* 2020, s. 38-62.
- Nilsson, Ann-Marie, 2020b. Spel och skalmajor i Karl XII:s armé. *Tidig musik* 2020/3, s. 26-29.
- Nilsson, Ann-Marie, 2024. Åke Edenstrand 1939-2013 - en verkförteckning. *MarschNytt* nr 184, s. 10-15.
- Nilsson, Ann-Marie och Edenstrand, Åke, 2012. Harmonie-Musik for the Swedish Duke Fredrik Adolf (1750-1803) and his brothers. I Bernhard Habla och Damien Sagrillo, red. *Kongressbericht Oberschützen, Österreich 2010. Internationale Gesellschaft zur Erforschung und Förderung der Blasmusik. Konferenz*. Alta musica 29. Tutzing: Schneider, s. 209-225.
- Norlind, Tobias, 1916. *Allmänt musiklexikon, band 1*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Preuss, Donald, 1980. *Signalmusik*. Diss. Berlin: Technische Universität Berlin.
- Sandahl, Inge, 1996. Regimentets musik. I *Kronobergs regemente under 1900-talet*. Kronobergs regementes historiekommitté, s. 241-292.
- Sandberg, Bo, 1977. *I Kronans tjänst - för allmänhetens nöje. Vestmanlands regementes musikkårs civila verksamhet 1830-1860*. Uppsats för 3 betyg i etnologi. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sandberg, Bo, 2007. *Försvarets marscher och signaler: Förteckning utgiven av Svenskt marscharkiv*. Stockholm: Svenskt marscharkiv.
- Sohlmans musiklexikon*. Andra, reviderade och utvidgade upplagan. Red. Hans Åstrand. Stockholm: Sohlman, 1975-1979.
- Stolt, Lars C., 2010. *Förbimarsch i parad: Marschmusik som livgivare, traditionsbärare och njutningsmedel*. Visby: Books on demand.
- Strand, Sigfrid, 1974. *Militärmusikern i svenskt musikliv*. Stockholm: Seelig.
- Svensk Författnings-Samling. Nionde Årgången. 1833. Innehållande: N:o 1-50 jemte 2:ne Bihang, och Kronologiskt samt Alfabetiskt register*. Stockholm: Kungliga Boktryckeriet.
- Wassberg, Mac, 1942. *Bidrag till den svenska militärmusikens historia: Studier över fyra seklers militärmusikaliska skeenden i Sverige*. Licentiatavhandling. Uppsala: Uppsala universitet.

Åberg, Alf och Göransson, Göte, 1984. *Karoliner*. Stockholm: Trevi.

Älvsborgarens regementsmusik under fyra sekel, 1998. Tradition CD 2.

Krigsarkivet

Arméns pensionskassa, Meritband SE/KrA/0078/A/004:Ö/E 5.

Enskilt arkiv Åke Edenstrand SE/KrA/0035:1242.

Generalmönsterrullor 1660–1887 SE/KrA/0023.

Kronobergs regemente SE/KrA/0121/B/002:Ö, SE/KrA/0121/B/003:Ö,
SE/KrA/0121/B/011:Ö/G.

Biografi

Ann-Marie Nilsson är docent i musikvetenskap vid Uppsala universitet och Åbo Akademi med två forskningsfält inom svensk musikhistoria, där hon har drivit tre egna forskningsprojekt: medeltida kyrkosång och svensk militärmusik, dessutom G.S. Solanders notbok från 1731 (1983). Efter disputation vid Göteborgs universitet (1991) med avhandlingen *On liturgical hymn melodies in Sweden during the Middle ages*, inklusive utgivning av Carl-Allan Mobergs *Die liturgischen Hymnen in Schweden II*, följde fyra monografier med utgåvor av medeltida officier till svenska helgon (även <https://www2.musik.uu.se/hystorie/hystorie.php>) och konferensinlägg, bland annat med fokus på relationen text – melodik. Hon har även medverkat i *Musiken i Sverige* vol. I som skribent och volymredaktör samt i utgåvan av *Skaramissalet* (2006).

Monografen *Musik till vatten och punsch. Kring svenska blåsoktetter vid brunnar, bad och bevaringsmöten* (2017) är, liksom ett flertal fristående artiklar och CD-produktioner, en produkt av långvarig forskning om militärmusik och av praktisk musikalisk erfarenhet inom Oktetten Ehnstedts Eftr., som hon startade för 40 år sedan. Nu pågår forskning om militärmusik under indelningsverket med inriktning på en vägledande bok i ämnet.